

Inkluzív nevelés

Ajánlások sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez

Bevezető az idegen nyelvi kompetenciaterület ajánlásaihoz

Kovács Krisztina

SULI NOVA
Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.

Magyarország célba ér

suliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.
Budapest, 2006

Készült a Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 2.1. intézkedés Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatási rendszerben központi programjának „B” komponense (Sajátos nevelési igényű gyerekek együttnevelése) keretében.

Szakmai vezető
KAPCSÁNÉ NÉMETHI JÚLIA

Projektvezető
LOCSMÁNDI ALAJOS

Témavezető
GIFLO H. PÉTER

Azonosító: 6/211/B/4/id/1

© Kovács Krisztina, 2006

© sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., 2006

Borítóterv: Dió Stúdió
Borítófotó: Pintér Márta

A fotók a Mozsásjavító Általános Iskola és Diákotthon, Módszertani Intézmény centenáriumának alkalmából készültek.

A kiadvány ingyenes, kizárólag zárt körben, oktatási céllal használható, kereskedelmi forgalomba nem hozható. A felhasználás a jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját nem szolgálhatja.

Kiadja a sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.

Szakmai igazgató: Pála Károly

Fejlesztési igazgatóhelyettes: Puskás Aurél

Felelős kiadó: Pála Károly ügyvezető igazgató

1134 Budapest, Váci út 37.

Telefon: (06-1) 886-3900

Fax: (06-1) 886-3910

E-mail: sulinova@sulinova.hu

Internet: www.sulinova.hu

Tartalom

Bevezető	5
Tanmese 1	5
Tanmese 2.	6
1. A befogadó közeg és a sajátos nevelési igényű tanuló	7
1.1 Az iskolai szervezet befogadóvá alakítása	7
1.2 Az együttnevelés tárgyi feltételrendszere	8
1.3 Az együttnevelés szubjektív feltételrendszere	8
2. Az idegen nyelvi kompetenciaterület és a sajátos nevelési igény	10
2.1 Az általános fejlesztési célok megvalósítása sajátos nevelési igényű tanulóknál	11
2.2 A nyelvi fejlesztési célok és a sajátos nevelési szükségletek	13
3. Az egyéni megsegítés módjai	13
4. Irodalom	14

Bevezető

E kiadványt olyan idegen nyelveket oktató pedagógusoknak ajánljuk, akik sajátos nevelési igényű tanulókat tanítanak integrált körülmények között.

Mit is jelent a sajátos nevelési igény az idegen nyelvi órákon? Kérem, a kérdés megválaszolása előtt olvassák el e két rövid tanmesét!

Tanmese 1.

Marci 17 éves, átlag feletti intelligenciával rendelkező diszlexiás tanuló. Általános iskolai teljesítményét nagyban befolyásolta olvasási tempójának lassúsága, rendezetlen és hibás írásképe, szövegértési nehézsége, gyenge vizuális memóriája. Természetesen értelmi képességeihez képest és az osztály átlagához mérve is rossz tanulmányi eredményei miatt a tanulás iránt nem mutatott túl nagy lelkesedést. Motivátlanságát a tanárok és a szülei is csak egyszerűen lustaságnak titulálták. Marci legnehezebben az angol nyelv tanulásával boldogult. Nehézségei voltak a szavak kiolvasásával, a szavak helyesírásával, a mondatok grammatikailag helyes megfogalmazásával, az olvasott szövegek megértésével. Egyedül a szavak hallás utáni kiejtése nem okozott számára problémát. Mindez kitűnő zenei hallásának volt köszönhető. A fiú viszonylag későn, 13 évesen került a beszédvizsgáló szakértői bizottság elé, elsősorban a továbbtanuláshoz szükséges szakértői vélemény céljából. A logopédus szakértő megállapította Marci diszlexiáját, és javasolta a nyelvtan és az idegen nyelv osztályozásától való mentesítést.

Marci egy olyan középiskolába került, ahol az iskola alapító okiratában foglaltak szerint fogadnak sajátos nevelési igényű – elsősorban diszlexiás – tanulókat is. A szakközépiskolai tagozat kézenfekvő választás volt, hiszen itt csak egy idegen nyelvet kell tanulni. Marci szülei nem kértek osztályozás alóli felmentést, így a fiút a többi tanulóval azonos követelmények alapján értékelték az angoltanár. A középiskola 9. és 10. osztályát Marci elégséges osztályzattal végezte. A problémát nem is az osztályzatok jelentették a fiú számára, mint inkább az egyre több kudarc. A 10. osztály utáni nyáron Marci a szüleivel egy hetet Prágában töltött, szülei cseh barátainál. A barát házaspárnak is volt egy hasonló korú, szintén diszlexiás fia, ám a két fiatalember még nem ismerte egymást. A kommunikáció kezdetben igen nehézkesnek, sőt bonyolultnak tűnt. Pavel, a cseh fiú mondanóját édesanyja angolra fordította Marci szüleinek, akik ezt magyarra tették át. Vagyis a két fiatal – ha kommunikálni akartak egymással – állandó szülői segítségre szorult. A helyzet senkinek sem volt kellemes. Végül, a második napon a szülők elhatározták, hogy a helyzeten változtatnak: koncertjegyet vettek, és elküldték a két fiút. A jég megtört: mire éjfélre hazatértek, Pavel és Marci angol nyelven beszélgettek egymással. A beszélgetés persze egyszerű szavakból, tömondatokból és sok-sok gesztusból állt, de a nyelvi akadályt leküzdötték. A barátság azóta is tart, már e-mail-ben is tartják a kapcsolatot. A jövő nyáron Pavel egyedül érkezik Magyarországra, hogy két hetet barátjával, Marcival töltsön.

A tanmese tanulságai:

- Az idegen nyelvi kompetenciák különböző szinteken is lehetnek hatékonyak.
- A különböző kompetenciák között mindig lehet olyat találni, amely az adott sérülés mellett is viszonylag jól fejleszthető.
- Az idegen nyelvi kompetenciák sokszor latensen érnek, a tanár számára is rejtve maradnak, ám a megfelelő helyzetben az idegrendszer aktivizálja őket.
- A motiváció, mint minden tanulási helyzetben, az idegen nyelvek esetében is döntő jelentőséggel bír.
- A motivációs erő akkor hatékony, ha intrinszik, azaz belsővé vált.

Tanmese 2.

Judit most másodéves egyetemista, angol tanári diplomáját már megszerezte, jelenleg a spanyol szakot tanulja. Kisgyermekkorában gyengénlátóként speciális iskolába járt. Felső tagozatos korában elveszítette maradék látását is, azonban jól megtanulta a Braille-írást (tapintható rendszerű pontírás), és attól kezdve tapintásán és hallásán keresztül szerezte ismereteit. A középiskolában már integráltan tanult, s szinte minden területen felvette a versenyt látó társaival. Az idegen nyelvek iránt megmutatkozott fogékonysága, különös tehetsége, így nem okozott meglepetést tanárai számára, hogy a középiskolás angol nyelvi versenyen is bejutott az országos döntőbe. Útja egyenesen vezetett az angolnyelv-szakra. Szeretne angol nyelvet tanítani, érdeklődik a tolmácsolás és szinkronizálási munkák iránt is. Számára az idegen nyelv tanulása nemcsak az egyik kompetenciaterületet jelentette, hanem a legfontosabbat: azt, amelyik pályorientációját, karrierépítését megalapozta.

A tanmese tanulságai:

- Vannak olyan kompetenciák az idegen nyelvek területén, amelyeket az adott sérülés nem érint hátrányosan.
- Bizonyos sérülések esetén egy-egy kompetenciaterület sajátosan, ún. kompenzatórikus úton jobban fejlődik, mint a nem sérült egyéneknél.
- Az idegen nyelvek tanulása a sajátos nevelési igényű tanulók bizonyos csoportjai, egyénei számára kifejezett pályaválasztási célt is szolgálhatnak.
- Nagyon nehéz általános érvényű megállapításokat tenni a sajátos nevelési igényű tanulók idegen nyelvi kompetenciáit érintő funkciók fejlődéséről.

1. A befogadó közeg és a sajátos nevelési igényű tanuló

Sajátos nevelési igényű tanuló a testi (mozgás), érzékszervi (látás vagy hallás), értelmi, beszéd-fogyatékos, autista, halmozottan fogyatékos, valamint a pszichés fejlődés zavarai miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott (hiperkinetikus zavar, mutizmus, szorongás, fóbiák, beilleszkedési és oppozíciós magatartászavarok, továbbá a tanulási zavarok: a diszlexia, diszgráfia és diszkalkulia).

A sajátos nevelési igényű gyermekeket hagyományosan szegregált keretek között, ún. speciális gyógypedagógiai iskolákban nevelték-oktatták hazánkban. Az 1980-as évek végén – főként az egyre könnyebben hazánkba kerülő külföldi szakirodalom alapján – elindult az a polémia a gyógypedagógiai szakmában, amely az addig uralkodó és az elkülönített nevelést hangsúlyozó nézeteket megkérdőjelezte. Európa nyugati felén és az USA-ban a 20. század második felében az együttnevelés létjogosultságát elismerték, az egyre erősödő szülői igények kielégítésére sorra módosították az oktatási törvényeket, amelyek lehetővé tették az integrált oktatást. A fogyatékos emberek civil szervezetekbe tömörülve olyan új törvények megszületéséért harcoltak sikeresen, amelyek a társadalmi integrációt az esélyegyenlőség megteremtésével biztosították.

Hazánkban ez a mozgalom a 20. század végére esett, és szoros összefüggést mutat a demokrácia fejlődésével. Ekkor születtek meg azok az alapvető dokumentumok, amelyek megteremtették az együttnevelés törvényi hátterét.

Nyilvánvaló, hogy minden pedagógus, így az idegen nyelvet tanító kollégák is ismerik az 1993. évi közoktatási törvényt (a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény), amelyet azóta többször módosítottak. Az azonban nem biztos, hogy az együttnevelésre vonatkozó paragrafusokat is olvasták a pedagógusok. Ennek és a Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei [2/2005. (III. 1.) OM rendelet] lényeges elemeit ismertetem a következő oldalakon.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvény (1998. évi XXVI. törvény) bizonyos részei az akadálymentes környezet megteremtéséről szólnak, így ezek alapvető ismerete is segítheti a pedagógus munkáját.

1.1 Az iskolai szervezet befogadóvá alakítása

Fontos tudni, hogy Magyarországon az iskolaválasztás joga a szülőé. Ez a jog azonban csak korlátozottan biztosított sajátos nevelési igényű tanuló esetén, mert a szülők választásához az ún. szakértői bizottságok szakmai véleménye is szükséges. Ezek a bizottságok általában támogatják a szülők iskolaválasztását, amennyiben az adott oktatási intézményben az integráció feltételei adottak. A szakértői vélemény nemcsak a megfelelő iskolatípusra történő javaslatot tartalmazza, hanem a gyermek sajátos nevelési igényeit és a speciális képességfejlesztés területeit is meghatározza.

Az integráció vagy együttnevelés megvalósítása – a fentiekből következően – mindkét fél: a befogadó és a befogadott részéről is feltételekhez kötött. A sajátos nevelési igényű tanuló részéről a megfelelő szakértői vélemény megléte, az iskola részéről pedig a befogadási szándék hivatalos deklarálása. Ez utóbbit jelenti, hogy az iskola akkor válhat befogadó közeggé, ha annak tantestülete és a vezetői közös szándéktól vezérelve módosítják az alapító okiratot. Az iskola alapító okiratában szerepelnie kell annak, hogy

- sajátos nevelési igényű tanulókat kíván integráltan oktatni-nevelni;
- milyen típusú fogyatékossgal fogadja a tanulókat (ld. a sajátos nevelési igény különböző típusait a bevezetőben);
- hogyan biztosítja az integráció személyi és tárgyi feltételeit.

Az iskola befogadóvá alakítása fontos döntés, amelyben az intézmény minden pedagógusa felelősségvállalását fejezi ki az ott tanuló sajátos nevelési igényű gyermekek egyenlő esélyeinek biztosításában.

Mivel az alapító okirat és módosításának elfogadása a fenntartó joga, így aláírásával ő is részt vállal az integrált oktatás megvalósításában a maga sajátos eszközeivel. Ez az eszköz a fenntartó részéről az együttnevelés többletköltségeinek biztosítása.

A többletkiadások egy részét a fenntartó központi költségvetésből fedezheti. Ez az ún. emelt normatív támogatás, amely magasabb összegű, mint a nem fogyatékos gyermekek után járó normatíva.

1.2 Az együttnevelés tárgyi feltételrendszere

Az együttnevelésnek sajátos feltételrendszere van, amely egyfelől a tantestület szemléletének alakítása, tudásának, pedagógiai kompetenciáinak gyarapítása, másfelől speciális tárgyak, eszközök megléte, vagyis a fizikai, információszerezési, tanulási akadálymentesítés. Három fő területe:

- Speciális tantervek, tankönyvek, tanulási segédletek
- Speciális gyógyászati, valamint tanulást és életvitelt segítő technikai eszközök
- Az épített, fizikai környezet akadálymentesítése

A speciális eszközök, berendezések részletezésére nem térünk ki, azokat az egyes fogyatékosági területeknek megfelelően, a sajátos nevelési igényű tanulók idegennyelv-oktatásának ajánlásaiban megtalálják a kollégák. Az egyes speciális eszközök, tankönyvek ajánlása a helyben alkalmazott vagy az utazó gyógypedagógus kompetenciája. Az ő javaslatára a befogadó iskola az emelt normatív támogatásból, illetve egyéb forrásból, pl. pályázatok útján tudja beszerezni a megfelelő eszközöket. A gyógyászati segédeszközöket szakorvosok írják fel, így azokat a tanuló hozza magával a befogadó intézménybe. Ezeknek a használatáról azonban jó tájékozódni, hiszen befolyásolhatják a tanuló munkatempóját, a feladatok kivitelezésének a módját. A gyógypedagógus feladata az is, hogy a gyógyászati segédeszközök helyes használatáról az integráló pedagógusokat felvilágosítsa.

1.3 Az együttnevelés szubjektív feltételrendszere

Az együttnevelés szubjektív feltételei kevésbé szabályozhatók, azonban az együttnevelés sikerességét nagymértékben befolyásolják.

a) Pozitív attitűd, empátia, tolerancia

Az iskolában dolgozó pedagógusok toleráns, pozitív szemlélete alapvetően fontos a sajátos nevelési igényű tanulók sikeres integrációjában. Ha elfogadjuk azt az elvet, hogy minden gyermek sajátos, egyedi képességekkel bíró személyiség, különböző képességekkel, és minden gyermek tanulási folyamata az egyéni tulajdonságai alapján különbözik a másiktól, nem lesz nehéz a sajátos nevelési igényű tanuló másságának elfogadása sem. Azt azonban mindig szem előtt kell tartanunk, hogy ő is elsősorban gyermek, tanuló, aki az egyedi tulajdonságain felül a sérülésének megfelelő bánásmódot is igényel. A tolerancia növelését segíti, ha a tantestület részt vesz olyan, ún. érzékenyítő programokon, amelyeken átélhetik az egyes sérülésekből adódó helyzeteket (pl. Ability park; Párbeszéd a sötétben; Stb.)

b) Alapvető ismeretek a sajátos nevelési igényű tanulókról, továbbképzéseken való részvétel

Több gyógypedagógiai iskola ma már olyan komplex, módszertani központtá alakult (ún. Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények), mely az integráltan tanuló gyermekek számára utazótanári ellátást, a fogadó pedagógusok számára pedig tanfolyamokat biztosít. Érdemes ezeken a tanfolyamokon részt venni, a felkínált hospitálási lehetőségekkel, nyílt napokra történő meghívással élni. Ezek páratlan alkalmat jelentenek a gyógypedagógiában járatlan többségi tanárok számára, hogy alapvető ismereteket szerezzenek a sajátos nevelési igényű tanulók fej-

lődéséről, fejlesztéséről. Egyben arra is lehetőséget teremtenek, hogy a speciális iskolában órák látogatásával gyakorlati ismereteket is szerezhessünk.

c) *Korszerű pedagógiai módszerek és tanulószervezési formák használata, ilyen irányú továbbképzéseken való részvétel*

Ha a többségi pedagógus ismeri a tanulószervezés korszerű módszereit, technikáit, ha a sérült tanuló jelenlététől függetlenül is a differenciálás híve, a sajátos nevelési igényű tanuló befogadása és hatékony megsegítése sem jelent majd számára problémát. A különböző pedagógiai műhelyek nagyon hasznos tanfolyamokat hirdetnek akár a kooperatív tanítási-tanulási technikák, akár a projekt módszer vagy a differenciálás megismertetésére, mindennapi alkalmazására. Ezek a módszerek nem csak a sajátos nevelési igényű tanuló számára jelenthetik a sikeres tanulás feltételét, hanem a tanulócsoporthoz minden tagja számára is hasznosak.

d) *Az egyéni megsegítésre való hajlandóság, aktív részvétel a tanuló differenciált fejlesztésében*

A sajátos nevelési igényű tanuló több egyéni megsegítést igényel, bizonyos területeken lassabb fejlődést mutathat, egyes tananyagrészek feldolgozása több időbe telhet számára. Ezért az egyéni fejlesztés számára sok esetben elengedhetetlen. Az ún. rehabilitációs-habilitációs fejlesztés a sérült funkciók kompenzálásától a segédeszközök helyes használatán át a személyiségfejlesztésig terjedhet. E feladatok, a programok és az egyéni fejlesztési tervek összeállítása a gyógypedagógus kompetenciái közé tartoznak. Mindenképpen tanácsos ezek megismerése, a gyógypedagógus által tartott egyéni vagy kiscsoportos foglalkozásokon való hospitálás. Jó, ha megismerjük az egyéni megsegítés módszereit és ezeket a tanórákba és a tantárgyi felzárkóztató foglalkozásokba beépítjük.

e) *Együttműködés a helyben alkalmazott vagy utazó gyógypedagógussal*

A gyógypedagógus jelenléte a többségi általános- és középiskolákban ma még újdonságnak számít. Nincs igazából kidolgozott módszere az együttműködésnek. A partneri kapcsolat, a feladatok, a felelőségek tisztázása, egymás szakmai tudásának elismerése, a közös cél elfogadása azonban megkönnyíti a többségi pedagógus és a gyógypedagógus együttműködését. Ajánlatos a megbeszéléseknek valamilyen formát, hivatalos keretet adni, mert a tapasztalatok gyakran azt mutatják, hogy „csak” egy-egy szünetben tudnak egymással kommunikálni, rosszabb esetben a folyosón sietve egyik óráról a másikra. Ha nincs rendszeres kapcsolat a gyógypedagógus és a többségi tanár között, akkor a két szakember egymás mellett, de nem egymással dolgozik, aminek a tanuló látja leginkább kárát.

f) *A tanulócsoporthoz befogadóvá tétele*

Talán minden kolléga számára nyilvánvaló, hogy az iskola nyitottá tétele minden ott tanuló diáknak és ott dolgozó pedagógusnak új értéket közvetít. A sérült tanuló befogadására nyitás a tanulócsoporthoz tagjaiban olyan képességeket fejleszt, és olyan készségeket alakít ki, amelyek a fogyatékos emberek társadalmi integrációját megalapozzák. A másság elfogadása kisgyermekkorban természetes folyamat. Az óvodáskorú gyermekek közösségében nem szokott problémát okozni a fogyatékos kisgyermek jelenléte. A kisiskolás gyermekek szemléletét nagyban befolyásolja a pedagógus attitűdje. Ez sokszor nem csupán azon múlik, hogy mit mondunk a gyermekeknek a sajátos nevelési igényű tanulóval, hanem függ attól is, hogy milyen példát nyújtunk. Vannak olyan kérdések, amelyeket a gyermekek életkori sajátosságait figyelembe véve mégis tisztáznunk kell az osztállyal. Ilyenek például a sérülés okozta sajátos érzékelés-észlelés és ezek kihatásai; az esetlegesen eltérő követelmények; az értékelés szempontjai. Fontos, hogy a sérült tanulóknak is legyenek feladatai, kötelezettségei, és semmiképpen ne tegyünk kivételt azokon a területeken, amelyeket a sérülés nem érint hátrányosan. Mutassuk be a tanuló erősségeit, emeljük ki pozitív tulajdonságait és tehetségét. Természetesen csak akkor lehetünk hitelesek, ha az osztály többi tagja is érzi személyes odafigyelésünket, érdeklődésünket. A befogadás előkészí-

tése és a folyamat támogatása nem csak beszélgetéssel képzelhető el. A gyermekek könnyebben megértik a sajátos tanulási helyzetet, ha azt cselekvés, játék közben maguk is kipróbálhatják. Olyan egyszerűen kivitelezhető feladatokra kell gondolni, amelyek bizonyos érzékszervek vagy mozgásszervek korlátozott használatával vagy kizárásával, illetve szokatlan tanulási helyzetek teremtésével (pl. egyik kezüket nem használhatják labdázás közben, lefedett szemmel válogatnak és ismernek fel terméseket, a latintól eltérő írásjelekkel kell egy rövid verset megtanulniuk, egy filmrészletet lehalkítva néznek meg stb.) kivitelezhetőek.

A nagyobb tanulók számára érdekes lehet a sajátos nevelési igényű tanuló saját beszámolója, a segédeszközök kipróbálása és az irányított beszélgetés.

A tanulócsoporthoz befogadóvá tételének alapja az a magatartás, amit mi, pedagógusok közvetítünk a gyermekek felé. Ha mi magunk sem hiszünk a tanulóban, ha nem tekintjük másságával együtt teljes értékű embernek, a ránk bízott osztályközösségtől sem várhatjuk el mindezt.

2. Az idegen nyelvi kompetenciaterület és a sajátos nevelési igény

Ajánlásunkat a kompetencia alapú programcsomagokhoz készítettük, amelyek az idegen nyelvek területén az alábbi programokat és szerzőket jelentik:

- Mesemondóka program 1–6. évfolyamokra (Szepesi Judit – Trentinné Benkő Éva)
- Kreatív kommunikáció program 1–6. évfolyamokra (Kiss Natália – Páli Éva) és 7–12. évfolyamokra (Fehér Judit)
- Projektek a nyelvórán című program 1–6. évfolyamokra (Faragó Livia) 7–12. évfolyamokra (Helen Sherwin – K. Szabó Ilona)
- Internet a nyelvórán című program 7–12. évfolyamokra (Tartsayné Németh Nóra – Hunya Mária)
- Magyar mint idegen nyelv program 1–12. évfolyamokra (Dr. Fejes Erzsébet – Dr. Kárpáti Tünde)

Fenti programok közös tulajdonsága, hogy mindegyik

- a NAT-ra épül (fejlesztési célok, nyelvi fejlesztési területek és kompetenciák);
- a Közös Európai Referenciakeret szellemiségét használja (az A1; A2; B1; B2 szinteknek megfelelően);
- egységes szerkezetű – pedagógiai koncepció, tanterv: kontextus, fejlesztési (binnen a nyelvi fejlesztési) célok, értékelési elvek;
- rugalmas, vagyis könnyen adaptálható a sajátos nevelési igényű tanulók számára is.

Az egyes sérülések, fogyatékoságok idegennyelv-oktatásra gyakorolt hatásait nehéz átfogóan megfogalmazni. Éppen ezért a programok közös célkitűzései – vagyis az általános és a nyelvi fejlesztési célok – mentén igyekszem a sajátosságokat bemutatni. Kiindulásként el kell fogadnunk azt a tényt, hogy a sajátos nevelési igényű tanulók különböző csoportjai tanulási specifikumaikat tekintve nagymértékben különböznek egymástól. Az idegen nyelvek oldaláról megközelítve a kérdést mindez azt jelenti, hogy amíg a sajátos nevelési igényű tanulók bizonyos csoportjainál az idegen nyelvi kompetenciák elsajátítása tartalmilag semmilyen eltérést nem mutat az ép tanulókéthoz, addig más csoportjainál az elérhető nyelvi fejlettségi szint a sérülés jellegéből adódóan limitált. Amíg az egyik csoport a

tanulás módszereiben mutat sajátosságot, addig a másik inkább a speciális eszközök sokféleségében. A helyzetet bonyolítják az egyes sérülési típusokon belüli sajátosságok és természetesen az egyéni különbségek. Ezt a sokszínűséget azonban az idegen nyelvek oktatásának módszerbeli sajátosságai kompenzálják. Eleve segítséget jelent, hogy az idegen nyelvek oktatása kis csoportokban történik; hogy a csoportok kialakításánál figyelembe veszik a tanulók különböző fejlettségi szintjét; hogy a nyelvet tanítóknak nem okoz problémát, ha bizonyos tanulók már tanulták az adott idegen nyelvet – vagyis hogy az idegennyelv-tanárok módszertanilag felkészültek a különböző képességű és haladási tempójú tanulók oktatására.

2.1 Az általános fejlesztési célok megvalósítása sajátos nevelési igényű tanulóknál

Az idegen nyelvi programcsomagokban felsorakoztatott általános fejlesztési célok szinte mindegyike a sajátos nevelési igényű tanulóknál különös hangsúlyt kell, hogy kapjon. Ezek ugyanis nem pusztán általános célként, hanem ún. rehabilitációs-rehabilitációs célként értelmezendők. Nézzünk néhány konkrét példát!

- *Növekedjen a tanuló nyelvtanuláshoz való pozitív beállítódása, motivációja*
(Mesemondóka 1–6., Kreatív kommunikáció 1–6.)
Mit jelent ez a cél a hallássérült, a nyelvi vagy beszéd fogyatékos, az olvasás-írás zavaraival küzdő tanulóknál? Nyilvánvaló, hogy ha az anyanyelvi fejlődés elmarad az életkori átlagtól, a tanuló már bizonyos szorongással, gátlásokkal kezd neki az idegen nyelvek tanulásának is. A motiváció és a pozitív beállítódás kialakítása ezért kiemelt feladat. Ugyanakkor a pl. a látássérült tanuló anyanyelvi fejlettsége nem marad el kortársaitól, a verbális funkciókban meg is haladhatja azt, ezért náluk a motiváltság fenntartása lehet a cél.
- *Növekedjen a tanuló kreativitása*
(Mesemondóka 1–6., Kreatív kommunikáció 1–6. és 7–12., Projektek a nyelvórán 1–6.)
Mit jelent ez a cél a tanulásban akadályozott vagy az autista tanulóknál? Mindkét esetben jellemző a gondolkodásmód bizonyos fokú merevsége, a tanult ismeretek új helyzetekben történő alkalmazásának nehézsége. A fantázia és a képzelet mozgósításában több segítségre, apró lépésekben történő haladásra van szükségük. A kreativitás más típusú fogyatékoságok esetén csak bizonyos funkciókban jelenik meg; hallássérült tanulók a mozgásos, rajzos, képi feladatok megoldásában, a látássérült tanulók inkább az auditív, verbális munkában mutathatnak nagyfokú kreativitást.
- *Növekedjen a tanuló interkulturális nyitottsága, törekedjen a célnyelvi kultúra minél szélesebb körű megismerésére*
(Mesemondóka 1–6., Kreatív kommunikáció 1–6.)
- *Fejlődjenek interkulturális kompetenciái; alakuljon ki interkulturális tudatossága*
(Kreatív kommunikáció 7–12., Projektek a nyelvórán 7–12.)
Hogyan valósíthatók meg ezek a célok a sajátos nevelési igényű tanulók bizonyos csoportjainál? A befogadás gyakorlatias és többoldalú megközelítésével. A filmek, zene, posztterek, az adott kultúra jellegzetes és kézbe is vehető tárgyai, megköszönhető ételei mind-mind alkalmasak arra, hogy az adott hátránnyal küzdő tanuló is megismerje a célnyelvi kultúra egy-egy szeletét.
- *Növekedjen a tanuló önismerete és önbecsülése*
(Mesemondóka 1–6., Projektek a nyelvórán 1–6., Kreatív kommunikáció 7–12.)
A sajátos nevelési igényű tanulók szinte mindegyik csoportjánál problémát okoz a reális önismertet kialakítása. Ez általában sajátos szociális kompetenciáikból, csoportban elfoglalt helyzetük-

ből, kommunikációs nehézségeiből és saját képességeik alábecsüléséből fakad. Ezért rendkívül fontos, hogy a tanuló tisztában legyen saját képességeivel: mire képes és mire nem; alakuljon ki megfelelő önismerete és önbecsülése. Meg kell értenie, hogy neki egy cél vagy eredmény eléréséhez sokkal többet és sokkal keményebben kell dolgoznia, és igen valószínű az is, hogy a kitűzött célt vagy eredményt hosszabb idő alatt éri el, mint ép társai.

- *Növekedjen a tanuló együttműködésre való képessége*
(Mesemondóka 1–6., Kreatív kommunikáció 1–6., Projektek a nyelvórán 1–6.)
- *Legyen képes az együttműködésre; fejlődjenek kooperatív tanulási képességei*
(Kreatív kommunikáció 7–12., Projektek a nyelvórán 7–12., Internet a nyelvórán 7–12.)
A szociális elszigeteltségből, kommunikációs nehézségekből adódóan a sajátos nevelési igényű tanulók számára az együttműködés nehézségekbe ütközhet. Ez talán az egyik legfontosabb rehabilitációs cél, amelynek az idegen nyelvi órákon történő fejlesztésére sokféle alkalom adódik. Csoportmunka, páros munka esetén úgy kell a részfeladatokat kiosztanunk, hogy abban a sérült tanuló is vállalhasson munkafolyamatot. Fontos, hogy ez a részfeladat alkalmazkodjon a gyermek képességeihez (mind pozitív tulajdonságaihoz, mind gyengébb képességeihez).
- *Maradjon ébren és növekedjen a tanuló életkorából ösztönösen adódó megismerési és tanulási vágya*
(Kreatív kommunikáció 1–6.)
- *Tanuljon meg tanulni, fejlődjenek tanulási stratégiái, képességei*
(Projektek a nyelvórán 7–12.)
- A sajátos nevelési igényű tanulók legtöbbszörnél kiemelten fontos a tanulási kedv fenntartása. Ha a megismerési funkciók sérülnek vagy másképpen fejlődnek – mint ahogy ez a legtöbb fogyatékossgal élő gyermeknél jelen van –, a tanuló könnyen elveszítheti kedvét a tanulás iránt. Ez elsősorban a nem reális követelményekből, a kudarcokból fakad. Ezért fontos, hogy a kompetenciák kialakításánál a gyermek képességeire és aktuális fejlettségi szintjére alapozzunk, és segítsük a tanulási, nyelvtanulási stratégiák megismerésében, elsajátításában.
- *A tanuló fokozatosan váljon autonóm személyiséggé*
(Projektek a nyelvórán 1–6.)
- *Váljon autonóm tanulóvá és személyiséggé*
(Kreatív kommunikáció 7–12., Internet a nyelvórán 7–12.)
- Az autonómia elérése hosszú távú feladat, és szoros összefüggésben áll a tanuló szociális kompetenciáival, közösségi helyzetével és énképével. A sajátos nevelési igényű tanulók kezdetben, de sokszor még középiskolás korban is segítséget igényelhetnek akár a projekt munkában, akár más, együttműködést igénylő feladatokban.
- *Fejlődjön prezentációs készsége*
(Projektek a nyelvórán 7–12.)
A prezentációs készségek fejlődésénél figyelembe kell venni az adott sérülés hatását a kommunikációs képességekre. Nem reális, ha egy vak tanulónak PowerPoint-bemutatót kell készítenie, de egyéb módon ő is tud képi szemléltetést alkalmazni. Ugyanakkor a hallássérült tanulónak a szóbeli beszámoló okozhat nehézséget, miközben a különböző vizuális figyelemfelhívó technikák használatában nagyon ügyes lehet.
- *Ismerje meg és használja fel az internet által nyújtott tanulási és kommunikációs lehetőségeket*
(Pl.: Internet a nyelvórán 7–12.)
A számítástechnika, a különböző digitális adathordozók használata a legtöbb sajátos nevelési igényű tanuló számára igen motiváló, jól hasznosítható. Arra azonban figyelni kell, hogy a tanu-

lók bizonyos csoportjainál (pl. hiperaktivitás vagy autizmus) a számítógép- és internethasználatot időben korlátozni kell: jó, ha csak tanulási célokra, konkrét anyaggyűjtésre limitáljuk.

Az érzékszervi sérüléssel vagy mozgáskorlátozottsággal élő tanulók számára a számítógép használatát különböző speciális hardverekkel és szoftverekkel kell hozzáférhetővé tenni, mielőtt a tanulótól annak gyors és hatékony használatát elvárnánk.

2.2 A nyelvi fejlesztési célok és a sajátos nevelési szükségletek

A sajátos nevelési igényű tanulók idegennyelv-oktatásának különböző nyelvi fejlesztési céljai más-más hangsúllyal, de minden csoportjuknál alkalmazhatók. Az egyes csoportok közötti eltérések még nagyobbak, mint az általános fejlesztési céloknál, így ennek részletezésére nem térek ki; az egyes fogyatékosági típusú tanulók számára készített ajánlásokban megtalálhatók. A különbségek a különböző kompetenciák (beszédfértés-szövegértés; összefüggő beszéd; interakció; olvasás-szövegértés; írás, írásbeli szövegalkotás) fejlesztésének módszereiben, az ezekben elvárható teljesítményekben (nyelvi szintekben), a többletfeladatokban és a speciális témákban jelentkeznek.

3. Az egyéni megsegítés módjai

Ahogy azt már többször hangsúlyoztam, a sajátos nevelési igényű tanuló számára a megkülönböztetett bánásmód egyik s talán leghatékonyabb formája az egyéni megsegítés. Éppen ebből fakadnak azok a veszélyek, amelyekre az alábbiakban szeretném kollégáim figyelmét felhívni. Gyakorló pedagógusként és utazó gyógypedagógusként tapasztaltam olyan segítségadási módokat, amelyek gátolták a tanuló önbecsülésének, reális énképének alakulását, rontották közösségi pozícióját, megkérdőjelezték az önálló munkára való alkalmasságát.

Az egyéni megsegítésnek különböző formái lehetnek annak helyétől, idejétől, módjától, mennyiségétől és tartalmától függően.

Az egyéni megsegítés helye

Egyéni megsegítést igényelhet a tanuló a tanórán vagy a tanórán kívül is. A tanórán történő segítségnyújtásnál törekedjünk az alábbi szempontok betartására:

- Egyéni segítséget NE csak a sajátos nevelési igényű gyermeknek adjunk! Minden gyermek kerülhet olyan helyzetbe a tanórán, hogy a tanár megkülönböztetett figyelmét igényelheti.
- Kerüljük a segítségadást akkor, ha a feladatot a tanuló önállóan (akár kisebb hibák árán is) meg tudja oldani!
- Ne kérdezzessük a tanulót az órán, hogy szüksége van-e a segítségünkre, inkább tanítsuk meg segítséget kérni!
- Ha a tananyagot a megfelelő formában, a tőle elvárható szinten tudjuk a gyermeknek biztosítani, sokkal önállóbb munkára lesz képes.
- A különböző segédeszközök használata eleve szükségessé teheti a differenciálást, a munkatempót viszont lassíthatja.
- A segítségadásba bevonhatjuk a tanulóársakat is, de csakis önkéntes alapon. (Ne mi jelöljük ki tanulópart!)!
- Kevésbé feltűnő a segítségadás, ha az egy csoportnak szól; alkalmazzuk a csoportmunka kínálta előnyöket!
- A feladat meghatározásánál tisztázzuk, hogy az értékelésbe beleszámít-e az önálló munkavégzés!

Egyéni megsegítés történhet tanórán kívül vagy szervezett korrepetáción. Ennek módszereiben nincs különbség a sajátos nevelési igényű és a többi diák között.

Az egyéni megsegítés módja

- Leghatékonyabb módszer a szakszerű differenciálás. Itt is érvényes az előzőekben leírt javaslat: NE csak a sajátos nevelési igényű tanuló számára adjunk differenciált feladatot!
- Differenciálni a mennyiségen kívül a feladattípusok, megoldási stratégiák, elvárt megoldási szintek stb., vagyis a minőségi szempontok alapján is lehet.
- A differenciált feladat értékelésének szempontjait tisztázzuk a tanulókkal!
- A képességeken, észlelési-megismerési funkciókon kívül nagyon fontos szempont lehet a tanulótól elvárható munkatempó. Ennek figyelembevételével jól megtervezhetjük a differenciálást.

4. Irodalom

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény.

Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei [2/2005. (III. 1.) OM-rendelet]

Bereczkiné Fodor Enikő: Esélyegyenlőség és idegennyelv-tanulás. Helyzetkép az idegen nyelvek elsajátításában hátránnyal induló tanulókról. *Fejlesztő Pedagógia*, 2003/6. 38–41.

Csányi Yvonne: Az együttnevelés fontosabb tényezői, feltételei. In: Csányi Yvonne (szerk.): *Látássérült gyermekek integrált oktatása-nevelése*. ELTE BGGYFK, Budapest, 2001.

Dr. Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE BGGYFK, Budapest, 2000.

Kagan, Spencer: *Kooperatív tanulás*. Önkönet Kiadó, Budapest, 2004.

Kőpatakiné Mészáros Mária (szerk.): *Táguló horizont – Pedagógusoknak az együttnevelésről*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2004.

Mesterházi Zsuzsa (szerk.): *Gyógypedagógiai lexikon*. ELTE BGGYFK, Budapest, 2001.